

ТАРИХ ФАНИНИ ЎҚИТИШНИНГ АЙРИМ МЕТОДОЛОГИК МУАММОЛАРИ

**Турсунов Одилжон,
Сиддиков Абзор,
Холматова Наргиза**
ФарПИ академик лицейи ўқитувчилари

Курбонова Нилуфар
Наманган давлат университети магистранти

SOME METHODOLOGICAL PROBLEMS OF HISTORY

**Tursunov Odiljon,
Siddikov Abror,
Kholmatova Nargiza**
Teachers of FarPI academic lyceum

Kurbanova Nilufar
Master of Namangan State University

Мустақилликнинг биринчи кунларидан ижтимоий-гуманитар фанларда туб ўзгаришлар даври бошланди. Тарих фанини тадқиқ этиш ва ўқитишда янги методология кириб келди. Жаҳон тарихи фанида эътироф этилган холисийлик, илмийлик, тарихийлик ва муқобиллик тамойиллари тарихни тадқиқ этиш ва ўқитишда тадбиқ этила бошланди. Тарих таълими мазмун-моҳиятини замон руҳида ўқувчиларга етказиш учун ўқув-методик мажмуа янгиланди. Ўрта мактабучун тарих фанидан янги дарсликлар яратилди. Бугунги кунда ўрта мактаб тарих ўқитувчиси самарали таълим бериши учун назарий ва амалий жиҳатдан етарли билим ва малакага эга бўлиши лозим. Бу борада биринчи президентимиз И.Каримов шундай таъкидлаган эди: чуқур таҳлил, мантиққа асосланмаган бир ёқлама фикр одамларни, энг аввало тарих ўқитувчиларини чалғитади. Улар эшитганларини ҳақиқат шу экан деб ўқувчиларга ҳам етказишади, фақат баҳс-муназара, таҳлил меваси бўлган хулосаларгина бизга тўғри йўл кўрсатиши мумкин. Ўрта мактаб тарих таълими илмий-тарихий тушунчалар ва улар орасидаги боғланишлар, алоқалар тизимидан иборат. Шу жиҳатдан олганда, у тарих фани асосларини ўрганиш, уни пухта ва онгли ўзлаштириш, ушбу фаннингилмий тушунчаларини ўзлаштиришни билдиради. Тарих курсини онгли ва фаол ўзлаштириш, албатта, ундаги илмий тушунчаларга мос атамалар тизимидан тўғри фойдаланишни назарда тутати.

Агар ўтмишга назар ташлайдиган бўлсак, ўқитиш методларини танлаш муаммосига Я.А.Коменский, И.Песталоцци, А.Дистервег, К.Д.Ушинскийлар маълум даражада эътибор беришганди. Я.А.Коменский ўқитиш методларига ғоят катта аҳамият бериб, агарда билим чўққиларига жуда озчилик қийинчилик, минг азоб билан етиб борар экан, бунинг сабаби инсоният эриша олмайдиган бирор нарсанинг мавжудлигида эмас, балки методларнинг чалкашлигидадир, деб ҳисоблаганди. У билиш қобилятини юзага чиқара оладиган усулларга риоя қилишни ва уларни шароитларга қараб қўллашни талаб этганди.

Республикамизда тарих фанини фалсафий ёндашув асосида тадбиқ қилиш Н. Жўраев томонидан тақдим қилинган. Тарих фанини ўқитишнинг услуби бўйича эса

Т.Тошпўлатов ва Я.Ғаффоровлар томонидан тақдим қилинган ўқув- услубий, дидактик таъминот ҳам алоҳида аҳамиятга эга.

Тарих фанининг мактаб курси учта вазифани бажаришга қаратилган:

ўқувчиларга тарихий билимларнинг асосларини бериш, уларнинг чуқурлиги ва мустаҳкамлигини таъминлаш;

ўқувчиларда тарихни илмий тушунишнинг шаклланиши ва миллий тарих, хорижий мамлакатлар ва халқлар тарихига ҳурмат муносабатида бўлишни таъминлашга;

ўқувчиларда тарихий онг, тарихий хотира, тарихий тафаккурни ривожлантириш ва ўқувчиларнинг билимларини мустақил ўзлаштириш ва қўллашга ўргатишдир.

Ўқувчиларнинг тарихий тафаккури уларнинг умумий дунёқарашининг шаклланиши билан биргаликда боради. Ўқувчиларнинг дунёқарашида тарихий тафаккурнинг ривожланиши унинг амалий фаоллигини таъминлайди. Яъни, тарихан дунёда мавжуд бўлган фан-техника янгиликларини ўзлаштириши билан ўз фаолиятида янгиликка интилиш ўзида яратувчанлик фаолиятини шакллантиради. Ўқувчи тарих фанидан билимлар асосини ўзлаштирганда миллатимиз ва бошқа халқларнинг ўтмиш, кеча ва бугунги тараққиёти тўғрисида тушунчага эга бўлади. Тарих таълими ҳар бир одамга этномиллий, умуммиллий ва умуминсоний қадриятларни ўзлаштиришга ёрдам бериши лозим. Бу ўқувчини шахс, фуқаро, инсон сифатида шаклланишига асос бўлади. Ўқувчилар Ўзбекистон тарихи фанини ўрганиш давомида умуминсоний қадриятларни ўзлаштириб боради. Тарих дарслари ўқувчиларга тарихий билимларни етказиб берувчи воситагина эмас, балки уларнинг маънавий-ахлоқий жиҳатдан шаклланиб боришларини таъминловчи кучли таъсирга эга бўлган омил ҳамдир. Мактаб тарих таълимининг замонавий концепцияси тарихни тизимли ўрганишни сақлаб қолади. Лекин тарих унинг тамойиллари асосида ўрганилади. Тарих ўқувфани ўрта мактабда гуманитар фанларнинг ривожланиши учун методологик шарт-шароит яратади. Тарих фанининг маълумотлари, тушунчалари, атамалари ва тамойиллари бошқа фанларда ҳам кенг қўлланилади, ўз навбатида тарих фанида бошқа фанлардаги тушунча, атамалардан фойдаланилади.

Тарих фани бошқа ижтимоий гуманитар фанлардан фарқ қилади ва алоҳида мавқега эга. Албатта у бошқа ижтимоий фанлар, фалсафа, иқтисодиёт назарияси, социология, сиёсатшунослик ва бошқалар билан алоқада бўлади. Ҳозирги кунда тарих фанининг фанда эътироф этилган хилма-хил назарияси ва концепциялари кўпчилик ҳукмига ҳавола қилинмоқда. Ўқитувчи тарих фанига тегишли барча эътиборга молик назария ва концепцияларни изчил ўрганиши ва тадқиқот ўқув жараёнига самарали тадбиқ этиши лозим. Тарих ўқитувчиси тарихий назария ва концепциялардан ҳар бир мавзунини ўрганишда қўллаши мақсадга мувофиқ бўлади. Тегишли назария мавзу билан мос бўлиши учун уни ўқитувчи дарсга тайёрланиш жараёнида таҳлил қилиши ва оқилона фойдаланиш зарур. Шу билан бирга, мавзудаги тарихий маълумот, далиллар билан назариянинг ўртасидаги мувозанат уйғун сақланиб қолишига эътибор берилади.

Мамлакатимизда тарих фанини ривожлантириш соҳасидаги ишлар комплекс ва тизимли давом эттирилмоқда. Бугунги кунда Ўзбекистон тарихини ўрганишда туб ўзгаришлар юз бермоқда. Ушбу йўналишда қуйидаги илмий, методологик масалалар асосий ўрин тутди:

Тарихни ўрганишнинг методологик асосларини ривожлантириш. Бунда тарих методикаси бўйича мавжуд турли хил илмий концепцияларни ўрганиш орқали улардан фойдаланиш.

Тарихни ўрганиш учун ишлаб чиқилган ягона концепцияни амалгатадбиқ этиш.

Ўрта ва ўрта махсус таълим, профессионал таълим, олий таълим учун яратилаётган дарсликларни янги авлодини ишлаб чиқишда ягона концепцияга таяниш.

Тарих фанининг долзарб муаммоларни ўрганишда турли фанларнинг ютуқлари, фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграцияси ҳамда кластер модели асосидаги самарали ҳамкорлик фаолиятини ташкил этиш.

Тарих фанини ўрганишга бағишланган илмий-амалий анжуманларни ўтказиш ва фаннинг долзарб муаммоларини ўрганиш жараёнида эришилган ютуқларни мониторингини олиб бориш ва ҳоказо.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш керакки, ҳозирги кунда тарих фанининг методик муаммоларидан бири мактабда тарих таълимини замонга мос, ҳозирги тараққиёт талабларига жавоб берадиган концепциясини шакллантириш ва амалга оширишдир. Мактаб тарих таълими ўзининг узоқ йиллар давомида танланган бой тажрибасига эга. Тўпланган тажриба ҳозирги мураккаб даврда тарих ўқитишда муҳим ўрин тутди, ундан унумли фойдаланиш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти, 2021. – Б 293.
2. Фалсафа асослари. – Тошкент. Ўзбекистон, 2005. – Б. 14-15.
3. Норалиев Р.И. Миллий тараққиёт ва маънавий юксалишнинг ўзаро алоқадорлик хусусиятлари. Фалсафа фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация автореферати. Тошкент, 2011. – Б. 10.
4. Фалсафа асослари. – Тошкент. Ўзбекистон, 2005. – Б. 3.
5. Bakhromovich, S. I. (2020). The impact of managerial professional development on the effectiveness of Higher Education institution management. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*, 10(12), 1014-1020.
6. Siddikov, I. B. (2019). Философско-педагогические аспекты развития интеллектуальной культуры студентов. *Вестник Ошского государственного университета*, (3), 38-42.
7. Bakhromovich, S. I. Development trends and transformation processes in academic mobility in higher education in Uzbekistan and the world.
8. Bakhromovich, S. I. (2021). A comparative induction of the epistemological and theological views of medieval Islamic oriental scholars. *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 1(1.7 Philosophical sciences).
9. Bakhromovich, S. I. (2021). Views on the role of science in human and society life in islamic teaching. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 1(3), 79-86.
10. Bakhromovich, S. I. (2020). Effects of Objective and Subjective Factors to Develop Intellectual Culture of Youth. *Canadian Social Science*, 16 (2), 55-59 p.
11. Bakhromovich, S. I. (2018). Social and philisophical performance of making youth's intellectual culture. *European science review*, (7-8).
12. Bakhromovich, S. I. (2020). Analysis Of Modern Approaches To Ensuring The Effectiveness Of Management In Higher Education Institutions. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(12), 364-369.
13. Bakhromovich, S. I. (2021). Philosophical comparative studies of the epistemological and theological views of medieval eastern scholars. *Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*. Turkey, 2021. №32 (3), (Scopus) – P. 30338-30355
14. Bakhromovich, S. I. (2022). Dialectical and synergetic features of the development of theological and epistemological views in medieval eastern islam. *European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA)*, - Las Palmas, Spain, Volume 3, Issue 2 February, 2022. – P. 79-83